

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 3 juli 2019

Mål nr

T 620-19

PARTER

Klagande

Sekretess

Sekretess

Ombud och målsägandebiträde: Advokat PS

Motpart

AH

Ombud: Advokat MN

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinges dom och beslut i dom 2018-09-11 i mål

B 3088-17

Dok.Id 162745

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstodomstolen.se	

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen undanröjer hovrättens beslut att avvisa Sekretess skadeståndsyrkande i den del som framställts först i hovrätten.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd och återförvisar målet till hovrätten.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

PS ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt Sekretess i Högsta domstolen med 8 625 kr. Av beloppet avser 6 900 kr arbete och 1 725 kr mervärdesskatt.

Det ankommer på hovrätten att i samband med att målet avgörs pröva frågan om skyldighet för AH att till staten återbetala kostnaden för målsägande-biträdet i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Sekretess har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens beslut att avvisa hennes skadeståndsyrkande i den del som framställts först i hovrätten samt bifalla yrkandet i den delen.

AH har motsatt sig ändring.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

SKÄL

Prejudikatfrågan

1. Prejudikatfrågan är om en målsägande, som för talan om enskilt anspråk i samband med ett åtal, får öka ett yrkat belopp i högre rätt på grund av att åklagaren där har åberopat en ny omständighet till stöd för åtalet.

Bakgrund

2. AH åtalades – såvitt nu är av intresse – för sexuellt ofredande bestående bl.a. i att han tagit tag i Sekretess (NN), fört sin ena hand innanför hennes byxor och under en inte endast kort tid fört upp ett eller flera fingrar i hennes underliv. NN yrkade i anledning av det fysiska angreppet kränkingsersättning med 30 000 kr. Tingsrätten biföll åtalet och tillerkände NN begärd ersättning.

3. I hovrätten har åklagaren justerat åtalet och, med tillägg av vissa gärningsmoment, yrkat att hovrätten skulle döma AH för våldtäkt. NN har anslutit sig till åklagarens yrkande och yrkat kränkingsersättning om totalt 110 000 kr avseende våldtäkt, dvs. 80 000 kr mer än i tingsrätten.

4. Hovrätten har dömt AH för våldtäkt i enlighet med det justerade åtalet. NN:s skadeståndsyrkande avvisades beträffande det tillkommande belopp om 80 000 kr som förts fram först i hovrätten. Som skäl för avvisningsbeslutet har hovrätten angett att NN varit oförhindrad att redan i tingsrätten åberopa vad som framgår av åtalsjusteringen i hovrätten.

5. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd såvitt gäller hovrättens beslut att avvisa skadeståndsyrkandet i den del som framställts först i hovrätten. Frågan om prövningstillstånd beträffande NN:s överklagande i övrigt har förklarats vilande.

Rättsliga utgångspunkter

6. Talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott får föras i samband med åtal för brottet. Om anspråket inte upptas i samband med åtalet, ska talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen. (Se 22 kap. 1 § rättegångsbalken.)

7. När en talan om enskilt anspråk handläggs i samband med ansvarsfrågan tillämpas i princip straffprocessuella regler. Dock gäller, vid sidan av vad som följer av 22 kap. 4 § och 6 § andra stycket, att vissa grundläggande bestämmelser rörande tvistemålsprocessen ändå ska tillämpas (se NJA II 1943 s. 289 f.).

Taleändring i ett dispositivt tvistemål

8. När det gäller möjligheterna till taleändring i ett dispositivt tvistemål är utgångspunkten att käranden sätter ramen för processen genom sina yrkanden och grunderna för dem, och att den talan som väckts i princip inte får ändras (13 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). För att käranden ska ha möjlighet att modifiera sin talan finns dock i paragrafen vissa undantag från huvudregeln.

9. Undantagen från förbudet mot taleändring gäller i huvudsak enbart för processen i tingsrätt, eftersom processens tyngdpunkt inte ska förskjutas till överrätterna (se NJA II 1943 s. 165). Emellertid har käranden även i högre rätt en viss möjlighet att kräva annan fullgörelse än den som yrkats i tingsrätten under förutsättning att det föreligger en nytillkommen omständighet (13 kap. 3 § första stycket 1 rättegångsbalken).

10. Skälet för att tillåta en kärande att även i högre rätt få kräva annan fullgörelse är att käranden, när domens rättskraft hindrar en ny talan, annars skulle kunna lida rättsförlust. Intresset av att undvika detta har medfört att

undantagsregeln har getts en extensiv tolkning av Högsta domstolen. I vissa fall kan regeln närmast sägas ha tillämpats analogt. Således har, trots att det inte varit fråga om ändring till annan fullgörelse i uttryckets egentliga bemärkelse, både kvantitativa och kvalitativa ändringar godtagits. (Se NJA 2016 s. 737 med där gjorda hänvisningar.)

11. Den ny tillkomna omständighet som ger käranden rätt att ändra sina yrkanden i högre rätt kan i princip vara av vilket slag som helst, så länge den har rättslig relevans för talan. Det krävs att den omständighet som föranleder det nya yrkandet har inträffat under rättegången eller först då blivit känd för käranden (se 13 kap. 3 § första stycket 1 rättegångsbalken). I rättspraxis har käranden tillåtits framställa ett förhöjt yrkande bl.a. när det ursprungliga yrkandet avsett ersättning för viss skada och det under processen framkommit att skadan varit större än vad som ursprungligen varit känt (se NJA 1971 s. 317).

En åtalsjustering kan vara en tillkommande omständighet

12. Det kan i och för sig sägas att målsäganden i många fall har första-handskännedom om händelseförloppet och därigenom en egen möjlighet att ta ställning till vilka omständigheter som ska läggas till grund för ett enskilt anspråk. Det kan tala emot att se åklagarens justeringar som nya omständigheter i den mening som avses i 13 kap. 3 § första stycket 1 rättegångsbalken. Förhållandena kan emellertid inte sällan vara sådana att målsäganden saknar möjlighet att i alla delar överblicka eller återge situationen. Det kan också vara svårt för målsäganden att – även med juridiskt biträde – rättsligt bedöma situationen på ett annat sätt än vad åklagaren har gjort. Ett målsägandebiträde kan ha fog för att ta intryck av hur åklagaren har utformat åtalet och främst rikta in sig på utredning om skadan.

13. Att en målsägande vid utformningen av det enskilda anspråk som fördes fram i tingsrätten utgått från de gärningsmoment som åklagaren ansett sig kunna åberopa till stöd för åtalet, behöver därför inte tala emot att målsäganden i högre rätt får anpassa sitt enskilda anspråk till en åtalsjustering som åklagaren ansett sig ha fog för där. Starka materiella skäl kan tvärtom anföras till stöd för att 13 kap. 3 § rättegångsbalken – när det enskilda anspråket förs i samband med åtalet – tolkas och tillämpas i ljuset av reglerna om justering av åtal (jfr NJA 2004 s. 213). I synnerhet gäller detta när målsäganden på grund av domens rättskraft skulle vara förhindrad att senare föra en särskild talan om den tillkommande delen av beloppet, vilket ofta kan antas vara fallet.

14. Härtill kommer synpunkten att processekonomiska skäl närmast talar för att målsäganden, när talan grundas på brottspåståendet, ska kunna anpassa sig till åklagarens talan och inte av försiktighetsskäl behöva göra egna straffrättsliga bedömningar. En annan ordning kan också leda till en obalans mellan åklagarens talan om straffrättsligt ansvar och målsägandens talan om enskilt anspråk; åklagaren skulle kunna justera sitt ansvarsyrkande i högre rätt enligt 45 kap. 5 § tredje stycket rättegångsbalken, medan målsäganden skulle sakna möjlighet att ändra sitt skadeståndsanspråk på grund av begränsningar i 13 kap. 3 §. En sådan ordning är svår att motivera.

15. Mot nu anförda skäl står den tilltalades intresse av att förutsättningarna för processen inte rubbas i högre rätt. Den tilltalade har emellertid redan inom ramen för ansvarsfrågan anledning att bemöta de omständigheter som målsäganden åberopat till stöd för sitt ändrade yrkande. Mot den bakgrunden kan en höjning av det enskilda anspråket som stöds på en tillåten åtalsjustering inte anses möta några avgörande hinder från rättssäkerhetssynpunkt eller skapa några processekonomiska nackdelar.

